

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-14](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-14)

УДК 378 (477)

Олена ЗАГОРЯНСЬКА

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

<https://orcid.org/0000-0002-8057-4498>

e-mail: zagor_elen@ukr.net

Володимир ЗАГОРЯНСЬКИЙ

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

<https://orcid.org/0000-0002-5607-7571>

e-mail: zagor_vlad@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІН ВЕКТОРУ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті проаналізовано зміни вектору розвитку вищої освіти за умови дії негативних факторів зовнішнього середовища. Встановлено, на прикладі діяльності Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, що в останні роки значно зменшилась кількість студентів в регіональних ЗВО і виникла проблема зайнятості науково-педагогічного персоналу, який має наукові ступені, звання та значну публікаційну активність, де провідне місце займають публікації у виданнях, що індексуються БД Scopus. Запропоновано взаємоузгодити діяльність учасників освітнього процесу в рамках проекту «Міжнародний освітньо-науковий парк «школа-ЗВО-стейкхолдери»». Реалізація цього проекту дає можливість створити багатофункціональне та багатоформатне наукове середовище, яке буде сприяти вирішенню завдань щодо формування освітнього процесу шляхом функціонування науково-освітніх хабів та он-лайн курсів; впровадження в цей процес мобільних додатків у розрізі асинхронного навчання; створення електронних соціологічних лабораторій зокрема з використанням краудфандингових інструментів; широке впровадження дуальної освіти як інструменту підвищення рейтингу регіональних університетів.

Ключові слова: вектор розвитку, стейкхолдери, освітньо-науковий парк, заклад вищої освіти, наукові публікації, дуальна освіта.

Olena ZAHORIANSKA, Volodymyr ZAHORIANSKYI

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyy National University

PROSPECTS OF CHANGES IN THE VECTOR OF HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT: RESULTS OF SCIENTIFIC RESEARCH

In the paper the changes in the development vector of higher education under the influence of negative factors of the external environment are analyzed. It was established, on the example of the activities of the Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyy National University, that in recent years the number of students in regional higher education institutions has significantly decreased and there has been a problem of employment of scientific and pedagogical personnel who have scientific degrees, titles and publications, the leading place among which is publications in publications, that are indexed by the Scopus database. The problem is that recently there is no connection between such important participants of the educational process as the school-higher educational institutions-stakeholders. In today's conditions of rapid development of information technologies, this connection should be very close, since there is strong competition not only among domestic higher education institutions, but also among foreign ones in the market of educational services. In such a competitive environment, not all higher education institutions have the opportunity to demonstrate their strengths. It is proposed to coordinate the activities of the participants of the educational process within the framework of the project "International educational and scientific park "school- higher educational institutions-stakeholders". The hierarchy of the structure of works related to the creation of the international educational and scientific park "school-university-university-stakeholders" has been defined and a grid model of the distribution of the complex of works into separate parts and their fixation by performers has been built. The implementation of this project provides an opportunity to create a multi-functional and multi-format scientific environment, which will contribute to the solution of tasks related to the formation of an educational environment through the functioning of scientific and educational hubs and online courses; introduction of mobile applications into the scientific and educational process as part of asynchronous learning; creation of electronic sociological laboratories, in particular with the use of crowd funding tools; wide implementation of dual education as a tool for increasing the rating of regional universities.

Keywords: vector of development, stakeholders, educational-scientific park, institution of higher education, scientific publications, dual education.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Виклики сьогодення не пройшли повз напрямку вектору розвитку вищої освіти в Україні. Наслідки пандемії вірусу COVID-19 та повномасштабне вторгнення РФ на територію України змушує систему освіти приймати жорсткі рішення щодо можливості її виживання та подальшого розвитку.

Кількість зовнішніх та внутрішніх переселенців на червень 2022 року складає майже 10 млн. осіб [1] це майже чверть від загальної кількості населення країни. Більшість з них жінки та діти у віці до 18 років. За статистичними даними МОН України [2] 672 тис. учнів, які є потенційними абітурієнтами вітчизняних ЗВО, виїхали за кордон.

Таким чином, проблемі розвитку вищої освіти в Україні повинна приділятися велика увага не тільки з боку ЗВО, держави, стейкхолдерів, а і всіх міжнародних та вітчизняних організацій, оскільки вектор розвитку освіти населення формує економічний та соціальний добробут будь-якої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням в області розвитку вищої освіти приділялося багато уваги з боку держави, а також закордонних так і вітчизняних вчених. Структурною одиницею при формуванні якісної вищої освіти в державі є ЗВО (заклад вищої освіти). В Законі України «Про вищу освіту» дається визначення такому поняттю як ЗВО, наводиться їх класифікація, визначаються права та обов'язки; рівні, ступені та кваліфікації, ліцензійні умови та стандарти вищої освіти [3]. На законодавчому рівні закріплені умови вступу до ЗВО, організація освітнього процесу, визначені учасники освітнього процесу, фінансово-економічні відносини у сфері вищої освіти. Дослідники в своїх працях [4] говорять про освіту як про один із видів послуг, якому притаманні всі основні її особливості: нематеріальний характер, невідчутність, мінливість якості, неможливість зберігання («старіння» знань), невіддільність від джерела.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Незважаючи на значну кількість досліджень у сфері вищої освіти недостатньо приділено уваги зв'язку між наступними ланками, без яких не може бути якісного учбового процесу та відповідної конкурентоспроможності ЗВО, а саме: закладам середньої та передвищої освіти, ЗВО та стейкхолдерам. Останнім часом така ланка як стейкхолдери набуває великого значення. Дати оцінку стейкхолдерам можна за наступними напрямками: сила впливу (зацікавленість), інтереси, мотиви, стратегія роботи. Стейкхолдерами можуть бути: ЗВО України та інших країн; науково-дослідні установи; місцеві адміністрації; промислові підприємства та підприємства сфери послуг; інвестори, у т.ч. благодійні фонди, громадські організації, приватні інвестори; школи.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз змін вектору розвитку вищої освіти та визначення напрямів діяльності вітчизняних ЗВО на основі результатів наукових досліджень.

Вклад основного матеріалу

Результати діяльності Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (табл. 1) за останні п'ять років свідчать про розвиток негативних тенденцій в роботі цього ЗВО, а саме:

зменшення контингенту студентів відбувалося щорічно і досягло у 2021 році 15,6 % у порівнянні з 2017 роком, що унеможливило повне заповнення ліцензійних місць. Так у 2021 році використання ліцензійного поля складає лише 32 %;

у 2017 році розподіл між кількістю студентів бюджетної та контрактної форм навчання складав 60 до 40%, але у 2021 році спостерігаємо зворотну залежність. Кількість бюджетних місць у ЗВО України з 2019 року визначається широким конкурсом, що негативно вплинуло і на діяльність КрНУ імені Михайла Остроградського;

кількість контрактних місць свідчить про здатність ЗВО бути конкурентним на ринку освітніх послуг, оскільки позабюджетні кошти є джерелом розвитку університету та визначають його спроможність працювати в ринкових умовах;

спостерігаємо велику різницю між кількістю поданих заяв та зарахованих абітурієнтів так у 2021 році було подано 1843 заяв, а зараховано лише 518 студенти та за даними джерела [5] можна бачити, що пріоритет поданих заяв є більшим за 3. Великою проблемою регіональних ЗВО є відтік абітурієнтів до великих столичних вузів, що зумовлено ситуацією на ринку праці, а не лише якістю системи освіти;

наступним вектором успішної діяльності ЗВО на ринку освітніх послуг є склад та розвиток науково-педагогічного персоналу (НПП). КрНУ імені Михайла Остроградського має потужний НПП про що свідчить значний відсоток (у 2021 – 76,1 %) викладачів з вченими званнями та ступенями і значення цього показника має позитивну динаміку на протязі п'яти останніх років. Розвиток НПП спостерігається через збільшення наукових публікацій провідне місце серед яких займають публікації у виданнях, що індексуються БД Scopus.

збільшення кількості публікацій в БД Scopus відбулося і в КрНУ імені Михайла Остроградського, а саме з 2017 (39 публікацій) по 2020 рік (115 публікацій) майже в 3 рази. Кількість публікацій на 1000 грн зменшилась, але її значення свідчить про те, що викладачі за власні кошти фінансують свою публікаційну діяльність, оскільки одна публікація у БД Scopus коштує близько 200 дол.

Таблиця 1

Показники діяльності Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського за 2017–2021 рр.

Показники діяльності ЗВО	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення 2021/2017 (+/-)
Контингент студентів, осіб	4421	4443	4202	3941	3733	-688
Кількість зарахованих студентів за рівнем бакалавр:	898	848	879	748	518	-380
бюджетна форма навчання, осіб (%)	318 (36,7)	301 (35,5)	280 (31,8)	293 (39,2)	211 (40,7)	-107
контрактна форма навчання, осіб (%)	580 (63,3)	577 (64,5)	599 (68,2)	455 (60,8)	307 (59,3)	-273
Кількість поданих заяв за рівнем бакалавр	2923	2580	2315	2320	1843	-1080
Відношення зарахованих до поданих заяв до, %	30,7	32,8	37,9	32,2	28,1	-2,6
Кількість зарахованих студентів за рівнем магістр	797	665	602	429	310	-487
Використання ліцензійного поля, %	74,9	62,3	55,9	42,1	32,1	-42,8
Чисельність науково-педагогічних працівників, у тому числі:	292	298	278	255	244	-48
докторів наук, осіб (%)	40 (13,6)	42 (14,1)	42 (15,1)	44 (17,2)	45 (18,4)	+5
кандидатів наук, осіб (%)	155 (53,1)	159 (53,3)	154 (55,4)	146 (57,2)	141 (57,7)	-14
частка докторів і кандидатів у загальній чисельності науково-педагогічних працівників (НПП)	66,7	67,4	70,5	74,4	76,1	+9,4
Кількість штатних одиниць НПП	237	224	188	170	160	-77
Коефіцієнт завантаження штатних одиниць НПП	0,81	0,75	0,67	0,66	0,65	-0,16
Наукові публікації НПП, у тому числі:	455	540	501	612	458	3
вітчизняні фахові видання, (%)	286 (62,9)	328 (60,7)	337 (67,3)	345 (56,4)	275 (60,1)	-11
БД Scopus, (%)	22 (4,8)	39 (7,2)	49 (9,8)	100 (16,3)	115 (25,1)	+93
Обсяги фінансування наукових досліджень, тис. грн.	2930	3029	1578	2137	2084	-846
Кількість публікацій на 1000 грн фінансування	6,44	5,61	3,15	3,49	4,55	-1,89

Джерело: складено автором на підставі [5]

Тенденція публікаційної активності у країнах світу та Україні наведена в табл. 2

Таблиця 2

Показники фінансування наукових досліджень і науково-технічних розробок та публікаційної активності у країнах світу та Україні у 2019 році

Країни	Фінансування ДіР, млн дол.	Кількість публікацій в БД Scopus	Кількість публікацій на 1 млн дол.	Кількість закладів вищої освіти (університетів, інститутів, академій)	Кількість студентів, тис. осіб	Умовна кількість студентів в одному ВНЗ
Велика Британія	49727,6	216528	4,35	160	2600	16,25
Нідерланди	19893,7	64016	3,22	36	750	20,83
Швеція	17026,6	44178	2,59	41	350	8,54
Польща	14067,1	51181	3,64	457	2050	4,49
Ірландія	4514,8	15745	3,49	40	190	4,75
Литва	813,4	4026	4,95	22	20	0,91
Україна	728,0	15783	21,68	281	1520	5,41
Естонія	617,5	3466	5,61	23	35	1,52
Латвія	346,6	2400	6,92	32	80	2,50

Джерела: побудовано за даними [7, 8]

Незважаючи на те, що у 2019 р. частка України у загальносвітовому обсязі публікацій залишається невеликою (3,8 %), значення показника кількості публікацій на 1 млн дол. фінансування ДіР в Україні є значно вищим порівняно з розвиненими країнами світу. У 2019 р. кількість публікацій на 1 млн дол. в Україні становить 21,68 од.

Таким чином, можна стверджувати, що вітчизняні ЗВО мають потужний професорсько-викладацький склад, який має високу публікаційну активність та рівень науково-технічних розробок, що позитивно впливає на якість вищої освіти, але контингент студентів зменшується з кожним роком.

Проблема є в тому, що останнім часом немає зв'язку між такими важливими учасниками освітнього процесу як школа-ЗВО-стейкхолдери. В сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій цей зв'язок повинен бути дуже тісним, оскільки на ринку освітніх послуг існує сильна конкуренція не тільки між вітчизняними ЗВО, а і між закордонними. В такому конкурентному середовищі не всі ЗВО мають можливість демонструвати свої сильні сторони [6].

Взаємоузгодити діяльність учасників освітнього процесу можна в рамках проекту «Міжнародний освітньо-науковий парк «школа-ЗВО-стейкхолдери». Для більш детального формулювання цілей проекту здійснимо його SWOT-аналіз (табл. 3).

Таблиця 3

SWOT-аналіз міжнародного освітньо-наукового парку «школа-ЗВО-стейкхолдери»

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Не існує аналогів</p> <p>Багатофункціональність та багатоформатність</p> <p>Міжнародна співпраця та вихід інноваційних продуктів, технологічних і наукових рішень та науковців на міжнародний ринок</p> <p>Дуальність (співпраця з роботодавцями, замовниками)</p> <p>Соціальна та наукова значущість</p> <p>Розширення можливостей пошуку та пропозицій інноваційних продуктів</p> <p>Єдина комунікативна платформа (широкий спектр послуг), створення наукової національної платформи з міжнародною участю</p>	<p>Технічні аспекти обслуговування</p> <p>Підтримка державних органів (відсутність зацікавленості, в т.ч. фінансових установ у підтримці інноваційних проектів)</p> <p>Складність проведення рекламної кампанії на міжнародному ринку</p> <p>Складність юридичного оформлення</p>
Можливості	Загрози
<p>Систематичне залучення нових партнерів</p> <p>Необмежена географія та потенціал науковців (наукові колаборації)</p> <p>Можливості комерціалізації наукових продуктів ЗВО, проведення тендерів</p> <p>Можливості для ЗВО та інших закладів освіти обміну досвідом, мобілізація наукового потенціалу</p> <p>Розширення можливостей з отримання грантів</p> <p>Вихід на міжнародний ринок</p> <p>Плей-маркет інноваційних продуктів та кадрів</p> <p>Постійне оновлення та поповнення бази послуг та учасників, залучення нових учасників</p> <p>Інтернет-брендинг учасників</p>	<p>Кіберзагроза</p> <p>Поява конкурентів, збереження партнерських відносин на фоні конкуренції</p> <p>Відділення платформи від потреб ЗВО та інших закладів освіти</p>

Із матриці SWOT-аналізу можливо виокремити наступні стратегії подальшого розвитку проекту взаємодії таких учасників освітнього процесу, як школи-ЗВО-стейкхолдери:

Як реалізувати можливості за рахунок сильних сторін: оскільки проект не має аналогів, можливе систематичне залучення нових партнерів. Можлива комерціалізація наукових продуктів ЗВО за рахунок міжнародної співпраці та виходу інноваційних продуктів, технологій та наукових рішень на міжнародний ринок. Розширення можливостей ЗВО щодо отримання грантів за рахунок плей-маркету інноваційних продуктів та кадрів. Створення єдиної комунікативної платформи з міжнародною участю та її діяльність за рахунок мобілізації наукового потенціалу вітчизняних ЗВО.

Можливі загрози за рахунок активізації слабких сторін проекту. Виникнення кіберзагрози через недосконалість технічних аспектів обслуговування. Складність проведення рекламної кампанії на міжнародному ринку може призвести до появи сильних конкурентів, які можуть скопіювати новітні ідеї проекту. Складність юридичного оформлення може дати поштовх щодо віддалення платформи від потреб регіональних ЗВО та інших закладів освіти.

Таким чином, урахувавши результати SWOT-аналізу сформулюємо цілі проекту:

1. Збільшення кількості студентів в регіональних ЗВО.
2. Обізнаність середніх навчальних закладів про освітні програми кожного ЗВО.
3. Зацікавленість роботодавців у наданні робочих місць випускникам ЗВО.
4. Підтримка та просування унікальних освітніх програм вітчизняних ЗВО для підтримки конкурентоздатності ЗВО.
5. Об'єднання зусиль всіх учасників та надання можливості європейської інтеграції освітніх програм ЗВО.
6. Можливість реалізувати науковий потенціал професорсько-викладацького складу ЗВО.
7. Створення майданчику для комунікацій на міжнародній платформі.
8. Надання підтримки та спектру освітніх та наукових послуг, налагодження внутрішньої та міжнародної комунікації між основними суб'єктами освітньої системи «школа – ЗВО – стейкхолдери» та інтегруванні українського освітнього та наукового середовища у європейське середовище.

Наступним етапом є розробка ієрархії структури робіт щодо створення міжнародного освітньо-наукового парку «школа – ЗВО – стейкхолдери» (табл. 3). На базі цієї таблиці побудуємо сіткову модель проекту (рис. 1).

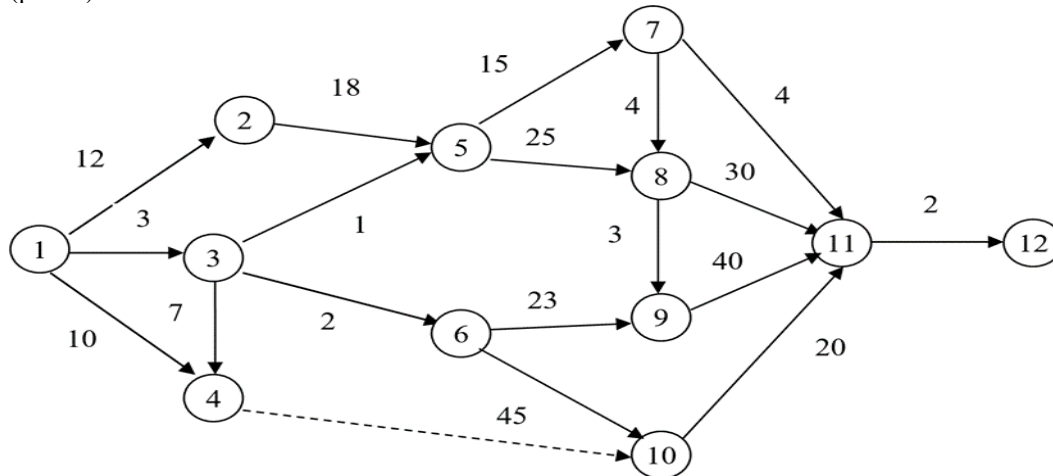

Рис. 1. Сіткова модель проекту міжнародного освітньо-наукового парку «школа – ЗВО – стейкхолдери»

Таблиця 3

Ієрархія структури робіт щодо створення міжнародного освітньо-наукового парку
«школа – ЗВО – стейкхолдери»

Позначення роботи на графіку	Найменування роботи	Тривалість, днів	Ранній початок	Раннє закінчення	Пізній початок	Пізнє закінчення	Резерв часу	
1-2	Підбір фахівців: IT-спеціалісти, викладачі ЗВО, юрист, менеджери	12	0	12	0	12	0	Критична
1-3	Ознайомлення з існуючим українським та міжнародним досвідом, вивчення нормативно-технічної та законодавчої бази	3	0	3	16	19	16	Має резерв часу
1-4	Вивчення ринку попиту та пропозиції у сфері освітніх, наукових, консультаційних послуг	10	0	10	68	78	68	Має резерв часу
2-5	Пошук та перемовини з потенційними зацікавленими організаціями	18	12	30	12	30	0	Критична
3-4	Пошук відповідних інформаційних ресурсів	7	3	10	71	78	68	Має резерв часу
3-5	Підписання договорів про співпрацю: з органами	1	3	4	29	30	26	Має резерв часу
3-6	влади, ЗВО, школами, стейкхолдерами	2	3	5	21	23	18	Має резерв часу
5-7	Розробка анкет, інструментів тестування, конкурсних пропозицій, рекламної кампанії	15	30	45	36	51	6	Має резерв часу
5-8	Створення онлайн кімнат та надання простору для перемовин, організація робочої лінії	25	30	55	30	55	0	Критична
6-9	Створення науко-технічних хабів з розробки та координації впровадження освітніх інновацій	23	5	28	35	58	30	Має резерв часу
6-10	Розробка і створення міжнародної мультидисциплінарної інтернет-платформи	45	5	50	33	78	28	Має резерв часу
7-8	Інтернет-брейдинг платформи	4	45	49	51	55	6	Має резерв часу
8-9	Оформлення пакету документів щодо захисту авторського права на діяльність інтернет-платформи	3	55	58	55	58	0	Критична
7-11	Ініціювання конкурсів науково-освітніх проектів, створення тем для стажування	4	45	49	94	98	49	Має резерв часу
8-11	Робота онлайн кімнат для об'єднання попиту та пропозиції на ринку освітніх послуг	30	55	85	68	98	13	Має резерв часу
9-11	Створення інформаційних баз: роботодавців, наукових установ для стажування, громадських організацій, грантодавців	40	58	98	58	98	0	Критична
10-11	Робота гарячої лінії для організації зворотного зв'язку	20	50	70	78	98	28	Має резерв часу
11-12	Моніторинг проекту	2	98	100	98	100	0	Критична

Використання сіткової моделі обумовлено можливістю визначати потреби в виробничих, фінансових та людських ресурсах, а також координувати їхнє раціональне використання при реалізації проекту. В табл. 3 наведено перелік робіт, їх тривалість та здійснено розрахунки максимально можливого терміну здійснення проекту, а також виявлено резерви, що можуть значно скоротити обсяги фінансування без погіршення якості кінцевого результату.

Важливим етапом складання сіткової моделі є розподіл комплексу робіт на окремі частини і їхнє закріплення за виконавцями. Тривалість кожного процесу (роботи) встановлюється методом експертних оцінок із залученням фахівців, які вже мають певний досвід роботи у цьому напрямку. Данні табл. 3 свідчать про наступне:

- ✓ дедлайн проекту складає 100 днів;
- ✓ шість робіт треба виконати точно в термін (1-2; 2-5; 5-8; 8-9; 9-11; 11-12) вони не мають резерву часу та впливають на дедлайн проекту;
- ✓ робота 4-10 є фіктивною оскільки використовується лише для зв'язку подій на сітковій моделі. Такі роботи не потребують використання жодного з видів ресурсів;
- ✓ решту робіт можна відкласти на певний час, який визначено в табл. 3 відповідним стовпчиком;
- ✓ гнучкість такої моделі дає можливість планувати організацію окремих робіт з урахуванням їх унікальності, оскільки проект не має аналогів на ринку освітніх послуг.

Для досягнення поставлених цим проектом цілей та урахування особливостей наведеної сіткової моделі визначимо майбутні результати з урахуванням обмеженого фінансування.

Міжнародна мультидисциплінарна цифрова платформа освітніх послуг і науково-практичних інновацій для покращення якості освіти, науки, бізнесу, виробництва і громадського життя в онлайн сегменті з офлайн хабами / представництвами в Україні і за кордоном (на території держав-партнерів).

Виконується пошук, збір та аналіз інформації щодо бажання та спроможності випускників та науковців і потенційних роботодавців та наукових установ. Забезпечується комунікація всіх зацікавлених сторін, розробка та впровадження сумісних освітніх та наукових програм, реалізація науково-освітніх проектів.

Шляхом тестування, конкурсного відбору, забезпечення онлайн-кімнат для проведення співбесід та переговорів, проведення рекламних кампаній ми забезпечуємо якісний підбір партнерів для подальшої співпраці.

На основі договорів про співпрацю закладів освіти з громадськими організаціями, роботодавцями та за підтримки органів державної влади і місцевого самоврядування, в рамках підписаних меморандумів здійснюються посередницькі послуги щодо працевлаштування молодих фахівців-науковців, проходження стажування, діяльності наукових шкіл для старшокласників та студентів, розгляд та реалізація науково-освітніх проектів.

Такий міжнародний комунікаційний майданчик забезпечує формування системи комунікацій у сфері освітніх, наукових, консультативних послуг у системі «ЗВО – школа – стейкхолдер», що дозволить підвищити рівень затребуваності прикладних досліджень і впровадження їх результатів у сфері виробництва, наданні послуг.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Реалізація проекту створення міжнародного освітньо-наукового парку дає можливість створити багатофункціональне та багатоформатне науково середовище, яке буде сприяти вирішенню наступних завдань:

1. Формування освітнього середовища шляхом створення науково-освітніх хабів та он-лайн курсів.
2. Подальше впровадження курсів щодо вивчення іноземних мов, які користуються попитом на ринку освітніх послуг.
3. Створення онлайн платформи щодо впровадження курсів фінансової грамотності.
4. Створення та впровадження в науково-освітній процес мобільних додатків у розрізі асинхронного навчання.
5. Створення електронних соціологічних лабораторій зокрема з використанням краудфандингових інструментів.
6. Широке впровадження дуальної освіти як інструменту підвищення рейтингу регіональних університетів.
7. Тісний взаємозв'язок ЗВО із школами та стейкхолдерами, що дасть можливість створити навчально-наукове середовище та поєднати інтереси довузівської освіти та майбутніх роботодавців.

Література

1. Ukraine - Refugee Situation. URL: data.humdata.org/visualization/ukraine-humanitarian-operations/ [27.07.2022].
2. URL: osvitoria.media/ [27.07.2022].

3. Закон України про вищу освіту. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text [22.08.2022].
4. Кухарська Л. В. Ринок освітніх послуг в Україні: реалії та перспективи / Кухарська Лілія Василівна // Соціально-правові студії. – 2020. – Випуск 3 (9). – С. 184–191.
5. Офіційний сайт Кременчуцького національного університету імені М. Остроградського. URL: <http://www.kdu.edu.ua/> [19.07. 2022].
6. Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD). URL: data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm#indicator-chart та БД Scopus [27.03.2022].
7. Scimago Journal & Country Rank. URL: scimagojr.com/countryrank.php [20.04.2022].
8. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2019 році : [науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда та ін.]. – К. : УкрІНТЕІ, 2020. – 109 с.

References

1. Ukraine - Refugee Situation. URL: data.humdata.org/visualization/ukraine-humanitarian-operations/ [data zvernennia 27.07.2022].
2. URL: osvitoria.media/ [data zvernennia 27.07.2022].
3. Zakon Ukrainy pro vyshchu osvitu. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text [data zvernennia 22.08.2022].
4. Kukharska L. V. Rynok osvitykh posluh v Ukraini: realii ta perspektyvy / Kukharska Liliia Vasylivna // Sotsialno-pravovi studii. - 2020. - Vypusk 3 (9). - S. 184-191.
5. Ofitsiyni sait Kremenchutskoho natsionalnogo universytetu imeni M. Ostrohradskoho. URL: <http://www.kdu.edu.ua/> [data zvernennia: 19.07. 2022].
6. Orhanizatsii ekonomichnogo spivrobitnytstva ta rozvytku (OECD). URL: data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm#indicator-chart та BD Scopus // [data zvernennia 27.03.2022].
7. Scimago Journal & Country Rank. URL: scimagojr.com/countryrank.php [data zvernennia 20.04.2022].
8. Naukova ta naukovo-tekhnichna diialnist v Ukraini u 2019 rotsi: naukovo-analitychna dopovid / T.V. Pysarenko, T.K. Kuranda ta in. – K.: UkrІNTEІ, 2020. – 109 s.